

МАНГА – ОТ ГРАВЮРИ ДО КОМИКСИ

Ивет Стефанова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Настоящият доклад се стреми да постави мангата като обект на изследване в контекста на книгознанието, с акцент върху полиграфските специфики на съвременните манга комикси. За целта текстът включва въведение в историческото развитие на мангата като термин и като печатно издание и в продължение разглежда материалните и съдържателните елементи на съвременните манга комикси. Приложената методология включва документален и съдържателен анализ на книги, статии и публикации в уебсайтове и съпоставителен анализ. В заключение на настоящото проучване може да бъде обобщено, че в процеса на историческото си развитие терминът „манга“, както и материалните и съдържателни специфики на мангата като илюстрирано печатно издание преминават през редица промени. В резултат съвременните манга издания възплащават съчетание на илюстративните особености на гравюрите укийо-е и техниките за изобразяване на динамика и сила на К. Кьосай – съчетание, приложено в рамките на мултипанелния формат на К. Ракутен със сюжетна линия, разгърната на езика на киното, развиваща идеите на пионера О. Тезука.

Ключови думи: манга; история; гравюра; комикс; оформление

ВЪВЕДЕНИЕ

До този момент в България мангата е изследвана в редица проучвания. В тях фокусът е поставен върху манга комуникация и манга грамотност, сканманга и манга текст. Второстепенно са разгледани и типологизацията на мангата и някои характеристики на манга културата. В тези проучвания обаче мангата е разгледана като медия, през призмата на медийната теория (Momchilova 2012; 2013; 2015).

Настоящият доклад от своя страна разглежда мангата като книга – от гледна точка на книгознанието. Акцентът е поставен върху мангата като печатно издание, съответно върху нейните материални и съдържателни елементи и тяхното развитие от ерата на гравюрите укийо-е до днес.

МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Съдържанието на доклада е обособено в две части. Първата въвежда читателя в полето на изследване, като проследява историческото развитие на мангата – като термин и като печатно издание, с хронологично отбелязани ключови години, събития и лица. Втората част поставя на фокус съвременните манга комикси, като разглежда техните материални и съдържателни елементи. За тези цели приложената методология включва документален и съдържателен анализ на книги, статии и публикации в уебсайтове и проведен чрез метода де визу съпоставителен анализ на манга.

РЕЗУЛТАТИ

Докладът формулира обща визия за мангата като печатно издание и развитието на нейните елементи в различните етапи на историята.

Терминът *манга*, в съвременен контекст, означава комикс – история, чийто сюжет се развива в рамките на поредица от панели с илюстрации и текст. Може да бъде изписан както с хирагана – マンガ, така и с йероглифи канджи – 漫画, като при появата на термина е използван вторият вариант (Ivanov 2006; Wiedemann 2024).

Първият йероглиф, 漫/ман, е многозначен – случаен, див, безразборен и др. Вторият, 画/га, означава картина, сцена. Съчетани, двата йероглифа означават скица, рисунка, направена с леки, свободни движения на четката/молива (Ivanov 2006; Gravett 2017; Exner 2022).

Първият период от историческото развитие на мангата обхваща XVIII и първата половина на XIX век. По това време терминът се използва за назоваване както на илюстрации в книги, така и за скици, също и за гравюри с разнородна тематика, в унисон с многозначността на йероглифа 漫/ман.

През XVIII век терминът *манга* се употребява в литературните среди за междутекстови илюстрации в книги – например в книгата 四季交加/Shiki no yukikai (1798 г.) на писателя и художник Санто Кьоден¹. Също така, освен като съществително име, е използван и като глагол със значение „to (loosely) draw“. По отношение на мангата като печатно издание, в началото на века възникват и първите по-значителни комикси в Япония – кусазоши – гравюри с обем от 10 – 20 страници, предназначени за деца и младежи. По-късно се появяват и издания за по-зрели читатели – кибьоши, като гореспоменатия Санто Кьоден илюстрира и такива издания, под псевдонима Китао Масанобу (фиг. 1)¹ (Gravett 2017; Rousmaniere and Ryoko 2022; Exner 2022).

Фиг. 1. Кусазоши, *Konnichi genkin no yukisho*, автор и художник: Санто Кьоден, 1788 г. Източник: University of Cambridge

В началото на XIX век художникът Кацушика Хokusai значително популяризира термина, като го използва в заглавието на сборника си от скици *Hokusai manga* (1814 г.) (фиг. 2)³. Сборникът се състои единствено от скици, без сюжет или текст, и е предназначен за употреба като учебно пособие от начинаещи художници (Koyama-Richard 2022).

Фиг. 2. Страници от *Hokusai manga*, том 3. Източник: Ota Memorial Museum of Art

След сборника на Хokusai двата йероглифа се използват отново и в заглавието на серия гравюри укйю-е – 豊国漫画図絵/*Toyokuni manga zue* (1859 г.) на Утагава Тойокуни. По отношение на илюстративните техники в гравюрите от този период, някои от тях присъстват и в съвременната манга – като прецизните контури и плоските текстури. Подходящ пример за устойчиви техники на илюстрация е и произведението *Morozumi Bungo-no-kami Masakiyo*/三討死之内, 諸角豊後守昌清 (1848 г.) на Кунийоши Утагава, в което е илюстриран воин, който замахва с меч си. Утагава използва вертикални линии, подобни на лъчи светлина, за да изобрази динамиката в замах на меч. Техниките на Утагава са усъвършенствани в произведенията на неговия ученик, художника Каванабе Къосай – подчертаващ момента на кулминация чрез елементи на фона като гореспоменатите лъчи светлина (1880 г.) (Gravett 2017; Rousmaniere, Ryoko 2022).

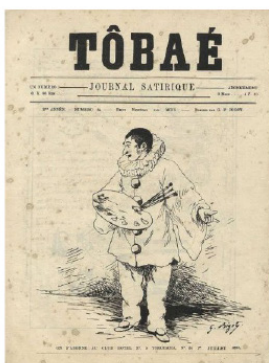
Междувременно в страната популярност набира настолната игра сугороку, също носеща основни елементи на съвременния комикс. Една от нейните вариации представлява поредица от илюстрирани плочки, разказващи история – подобни на съвременните комикс панели (Koyama-Richard 2022).

Вторият период на развитие обхваща втората половина на XIX век. През 1861 г. в Япония пристига британският карикатурист Чарлз Уиргман, а през

1882 г. – френският илюстратор Жорж Биго. Вдъхновен от британското хумористично списание *Punch*, Уиргман публикува свое собствено списание с карикатури под заглавието *Japan Punch* (1862 – 1867) (фиг. 3)⁴. Биго на свой ред също публикува илюстрирано списание – *Tobaе* (фиг. 4)⁵. Изданията им набират популярност, което води до публикацията на първото японско списание с включени илюстрации: *E-shimbun Nipponchi* (1874 г.) (фиг. 5)⁶. От заглавията на *Japan Punch* и *Tobaе* произлизат два нови термина, отнасящи се до карикатури на една страница – *ponchi-e* и *toba-e*. За този тип карикатури междувременно започва да се използва и терминът *манга*, но впоследствие е засенчен от *ponchi-e* и *toba-e* (Gravett 2017; Koyama-Richard 2022).

Фиг. 3. Корицата на списание *Japan Punch*, май 1881 г.
Източник: *Bakumatsuya*

Фиг. 4. Корицата на списание *Tobaе*, бр. 34, 1888 г.
Източник: *Get Archive*

Фиг. 5. Корицата на списание *E-shimbun Nipponchi*, бр. 1, 1874 г.
Източник: *Google Arts & Culture*

Третият период се простира от началото на 1900 г. до днес. В първите десетилетия на XX век Китазава Ракутен осъвременява и значително популяризира термина и същевременно изнася комикс стрип формата на сцената на японската илюстративна преса. Това започва с постъпването му на работа във вестника *Jiji Shinpo*, в който Ракутен публикува *Jiji manga* (1902 г.) – комикс стрип в западен стил, с панели, сюжет, илюстрации и текст. Три години по-късно той издава и първото цветно илюстрирано списание в Япония – *Tokyo Puck* (1905 г.), и започва да прилага шестпанелен дизайн към стриповете си (Gravett 2017; Koyama-Richard 2022; The British Museum 2025).

През втората половина на века мангата се развива фундаментално благодарение на автора Тезука Осаму. След Втората световна война възникват т.нар. *ака-хон* – в превод „червени книжки“. Една от тях поставя началото на революция в техниките на графика и наратив в японските комикси. С публикацията на мангата *New Treasure Island* (фиг. 6)⁷ през 1947 г., в ака-хон издание, Тезука Осаму оказва влияние както върху читателите, с над 400 000 продадени копия, така и върху младите художници на манга с новаторски графичен стил и наратив, които той по-късно усъвършенства, адаптирайки езика на киното към мангата си (Holmberg 2012; Koyama-Richard 2022).

Фиг. 6. Речеви балончета в *New Treasure Island*, 1947 г.
Източник: Mandarake

В резултат на икономическия подем в страната търсенето на манга списания значително се увеличава, като в периода 1959 – 1963 г. публикацията им става от месечна – седмична, с издания като *Weekly Shonen*⁸ и *Weekly Shōjo Friend* на Kodansha (Koyama-Richard 2022).

В годините до края на XX век манга индустрията се разраства значително, като през 90-те достига връхната си точка. Едно от хитовите заглавия от този период е поредицата на Ейичиро Ода *One Piece* – най-продаваната манга поредица в историята до момента, като за пример е тиражът на първото издание на бр. 26 – 2 600 000 копия. *One Piece* започва сериализация през 1997 г. в седмичното списание *Weekly Shonen Jump* на издателство Shueisha. Сюжетът е класика в шонен жанра и проследява приключенията на главните герои – пирата Лъфи и неговия екипаж, в търсене на съкровището *One Piece* (Wiedemann 2024).

Днешната манга споделя общи черти както с гравюри и свитъци, така и с карикатури и ранни комикс стрипове. За пример служи именно гореспоменатата поредица *One Piece*.

Съвременните японски манга списания публикуват два типа манга – танпен¹⁰ или ренсай¹¹. След сериализация в списание, главите на мангите ренсай се събират и издават под формата на книги комикси, наречени танкобон¹². В конкретния случай като пример за японско издание се използва такъв танкобон – на *One Piece*, бр. 1 (Eiichiro, 2012^b; Wiedemann 2024).

Изданието на английски език е отново първи брой, преведено и публикувано от издателство VIZ Media (Eiichiro 2010).

Последното издание е съответно първи брой от поредицата, издаден на български език от Артлайн Студиос (Eiichiro 2012^a).

Японското издание (фиг. 9)¹³ е във формат танкобон, приблизително 11,5 x 17,5 см. Кориците са меки, страниците са черно-бели, от вестникарска хартия. Изданието има обложка – характерна черта на японските издания, която е гланцирана и има два маншета, на всеки от които има съответно бележка от автора

и информация за *Weekly Shonen Jump*. Разположението на заглавните елементи на книгата е на три страници – трета, четвърта и на последната страница, непaginiрана 208-а. Те играят ролята на: титулна страница – със заглавие на поредицата, поредност и подзаглавие на конкретния том, илюстрация и изписани имената на автора, и на посттитулна страница – с отново изписани заглавието, подзаглавието и поредността на конкретния брой, както и съдържанието му. На последната страница е библиографското каре (Eiichiro 2012^b).

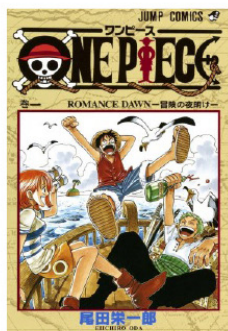
Щатското издание (фиг. 11)¹⁴ е с по-голям размер – характерния за *VIZ Media*, приблизително 12,5 x 19 см. Кориците са меки, но в сравнение с тези на оригиналното издание на японски са значително по-твърди. Освен това обложката липсва. Страниците са черно-бели, от вестникарска хартия, но отново една идея по-дебели от японските, а броят им също е по-голям – пагинирани до 207-а, непaginiрани 216. Разликата в обема се дължи, от една страна, на пренасянето на авторската бележка от маншета на японското издание на първата страница на щатското, а от друга, на допълнителна информация, като факти за поредицата и автора и реклами на списание *Shonen Jump*. Разликата между това издание и японското се изразява както в материала на корицата и страниците, така и в графичното оформление на заглавните елементи – титулната и посттитулната страница например отново са трета и четвърта, но има разлики във фона, дизайна при изписването и позицията на заглавието и подзаглавието. На последната страница има редакторска бележка – относно посоката на четене, тъй като изданието запазва традиционната посока от дясно наляво (Eiichiro 2010).

Българското издание (фиг. 10)¹⁵, също като японското, е във формат танкобон – 11,5 x 17,5 см, обемът му е 206 пагинирани страници, 207 непaginiрани. Корицата е мека, с гланцирана обложка, а страниците са отново черно-бели, от тънка вестникарска хартия – материално изданието е идентично с японското: графичното оформление на корицата, гръбчето и обложката е същото. Заглавните елементи са разположени на три страници – втора, трета и четвърта, като на втора е разположено библиографското каре, трета играе ролята на титул, а на четвърта е поместено съдържанието – отново графично всичко съответства на японското издание. На последната страница има бележка от редактора относно посоката на четене, както при щатското издание (Eiichiro 2012^a).

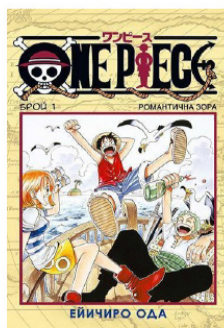
При сравняването на трите издания става ясна приликата между японското и българското, по отношение и на материални, и на съдържателни елементи. И двата броя носят характеристиките на комикс – джобен формат, с меки корици и страници от вестникарска хартия, с цел да бъдат компактни и икономични. Щатското издание има свои собствени специфики, но също притежава черти на комикс.

В оригиналното японско издание присъстват вече съвременните вариации на илюстративните техники в гравюрите укийо-е и произведенията на К. Кьосай – прецизните очертания, плоските текстуре, средствата за изобразяване на сила и фокусът върху драматичните сцени. Тези техники са приложени в рам-

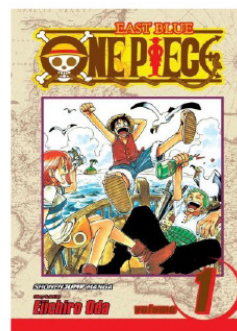
ките на мултипанелен формат, в който илюстрациите са придружени от речеви, мисловни и звукови балончета и ономатопея¹⁶, в съчетание с разгръщането на сюжета на езика на киното – специфики, характеризиращи и утвърждаващи съвременната манга като наследник както на гравюрите укийо-е, така и на мангата на Китазава Ракутен и Тезука Осаму.

Фиг. 7. Том първи от японското издание на *One Piece*, 2012 г.
Източник: Amazon

Фиг. 8. Брой първи от българското издание на *One Piece*, 2012 г.
Източник: Книжни Криле

Фиг. 9. Том първи от българското издание на *One Piece*, 2010 г. Източник: Ozone

ИЗВОДИ/ДИСКУСИЯ

Вследствие на доклада може да бъде изведено, че съвременните манга комикси споделят редица илюстративни техники и визуални елементи както с гравюрите укийо-е и илюстрираните свитъци от периода на XIII и XIX век, така и с карикатурите и ранните американски комикси от края на XIX и рамките на XX век. Пионери като Китазава Ракутен, осъвременили термина и формата на мангата, и Осаму Тезука, адаптирал езика на киното в рамките на комикс панели, поставят основите за хитови манга поредици с тиражи в милиони екземпляри и почитатели по цял свят, като *One Piece* на Ейичиро Ода.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В настоящия доклад са проучени и описани ключовите периоди, събития и личности в процеса на историческо развитие на мангата като термин и издание, с изградена връзка със съвременната манга. В резултат на това е затвърдена позицията на мангата като наследник на укийо-е, който съчетава елементи на гравюри с такива на комикси. Поради фокуса на доклада върху разглеждане на мангата в рамките на една конкретна дисциплина, много аспекти от нейната същност са само споменати. Това може да послужи като предпоставка за изучаването на мангата от гледна точка на други дисциплини.

БЕЛЕЖКИ

1. Всички японски имена в текста са изписани с фамилията, предхождаща малкото име – както е традицията в Япония.

2. EARLY modern graphic narratives. University of Cambridge. © 2025 [viewed 17 May 2025]. Available from: Early modern graphic narratives | Faculty of Asian and Middle Eastern Studies.
3. “HOKUSAI MANGA” ~ Sketches of the Universe. Ota Memorial Museum of Art. [viewed 17 May 2025]. Available from: “Hokusai Manga” ~ Sketches of the Universe | 太田記念美術館 Ota Memorial Museum of Art.
4. THE JAPAN PUNCH, Nov. 1881. Bakumatsuya: Rare Books & Photos. © 2025 [viewed 17 May 2025]. Available from: BAKUMATSUYA • The Japan Punch – Nov. 1881 by Charles Wirgman. (Newspapers/Diaries/Other printed ephemera/Other) • Rare books & photos of Japan.
5. CARICATURE, Tobae, public domain cartoon image. GetArchive. © 2025 [viewed 17 May 2025]. Available from: Caricature, Tobae, public domain cartoon image - PICRYL.
6. “E-SHIMBUN NIPPON-CHI”, 1874, no. 1. Google Arts & Culture. [viewed 17 May 2025]. Available from: “E-shimbun Nippon-chi”, No.1 (1874).
7. IKUEI Publishing/Osamu Tezuka “New Treasure Island”. Mandarake. © 2025 [viewed 17 May 2025]. Available from: Ikuei Publishing/Osamu Tezuka “New Treasure Island”.
8. Жанр манга за момчета.
9. Жанр манга за момичета.
10. Самостоятелна кратка история с начало и край в рамките на един брой на манга списанието, в което е публикувана.
11. Серийна история, в която сюжетът се развива с всеки нов брой на списанието, в което тя се публикува, като публикацията може да бъде седмична, двуседмична или месечна.
12. Формат с груби размери 13 x 18 см, с меки корици и обем около 200 страници, от вестникарска хартия и съдържание около 10 глави от поредицата.
13. ONE PIECE, Vol. 1 (Japanese edition). Amazon. © 2025 [viewed 17 May 2025]. Available from: Amazon.com: One Piece, Vol. 1 (Japanese Edition).
14. МАНГА сагата “One Piece” от Ейичиро Ода, част 1. Книжни Криле. © 2017 [viewed 17 May 2025]. Available from: Манга сагата „One Piece” от Ейичиро Ода – част 1 – Книжни Криле.
15. ONE PIECE, Vol. 1. Ozone. © 2025 [viewed 17 May 2025]. Available from: One Piece, Vol. 1 | Eiichiro Oda | Цена | Ozone.bg.
16. Звукоподражателна дума или съчетание от думи.

ЛИТЕРАТУРА

- ЕЙИЧИРО, О., 2012. *One Piece*, бр. 1.^a
- ИВАНОВ, Б., 2006. *Японско-български речник*. София: Изток-Запад.
- МОМЧИЛОВА, М., 2012. Сканманга, или за свободата да споделяш в интернет пространството. *Реторика и комуникации*, бр. 5. [viewed 22 April 2025]. Available from: <https://rhetoric.bg>
- МОМЧИЛОВА, М., 2013. Динамика в развитието на манга комуникацията. *Рето-*

рика и комуникации, бр. 9. [viewed 22 April 2025]. Available from: <https://rhetoric.bg/динамика-в-развитието-на-манга-комуни-2>

МОМЧИЛОВА, М., 2015. Изследване на рецепцията и прагматичното въздействие на манга текст в българския периодичен печат. *Пирон*, бр. 9. [viewed 22 April 2025]. Available from: <https://piron.culturecenter-su.org/2015-9-mariamomchilova-izsledvane-na-recepciata-i-pragmaticchnoto/>.

ЕИЧИРО, О., 2010. *One Piece: Romance Dawn*. Vol. I. San Francisco: VIZ Media.

EXNER, E., 2022. *Comics and the origins of manga: a revisionist history*. New Brunswick: Rutgers University Press.

GRAVETT, P., 2017. *Mangasia: The Definitive Guide to Asian Comics*. London: Thames & Hudson.

HOLMBERG, R., 2012. The Bottom of a Bottomless Barrel: Introducing Akahon Manga. *The Comics Journal: The Magazine of Comics Journalism, Criticism and History*. Fantagraphics Books, © 2025 [viewed 05 May 2025]. Available from: <https://www.tcj.com/the-bottom-of-a-bottomless-barrel-introducing-akahon-manga/>.

KOYAMA-RICHARD, B., 2022. *One Thousand Years of Manga*. London: Thames & Hudson.

ROUSMANIERE, N.; RYOKO, M., 2022. *The citi exhibition: Manga マンガ*. London: Thames & Hudson.

THE BRITISH Museum. *The Trustees of the British Museum*. © 2025 [viewed 05 May 2025]. Available from: <https://www.britishmuseum.org/>.

WIEDEMANN, J., 2024. *100 Manga Artists*. Köln: Taschen.

栄一郎, 尾田., 2012. *One Piece*, 卷 I. 東京: 集英社.^b

REFERENCES

ЕИЧИРО, О., 2012. *One Piece*. Vol 1.^a

IVANOV, B., 2006. *Yaponsko-balgarski rechnik*. Sofia: Iztok-Zapad.

МОМЧИЛОВА, М., 2012. Skanmanga, ili za svobodata da spodelyash v internet prostranstvoto. *Retorika i komunikatsii*, br. 5. [viewed 22 April 2025]. Available from: Сканманга, или за свободата да споделяш в интернет пространството.

МОМЧИЛОВА, М., 2013. Dinamika v razvitiето na manga komunikatsiyata. V: *Retorika i komunikatsii*, broy 9. [viewed 22 April 2025]. Available from: Динамика в развитието на манга комуникацията | РЕТОРИКА И КОМУНИКАЦИИ

МОМЧИЛОВА, М., 2015. Izsledvane na retseptsiyata i pragmaticchnoto vazdeystvie na manga tekst v balgarskia periodichen pechat. *Piron*, br. 9. [viewed 22 April 2025]. Available from: <https://piron.culturecenter-su.org/2015-9-mariamomchilova-izsledvane-na-recepciata-i-pragmaticchnoto/>.

ЕИЧИРО, О., 2010. *One Piece: Romance Dawn*. Vol. I. San Francisco: VIZ Media.

EXNER, E., 2022. *Comics and the origins of manga: a revisionist history*. New Brunswick: Rutgers University Press.

GRAVETT, P., 2017. *Mangasia: The Definitive Guide to Asian Comics*. London: Thames & Hudson.

HOLMBERG, R., 2012. The Bottom of a Bottomless Barrel: Introducing Akahon Manga. *The Comics Journal: The Magazine of Comics Journalism, Criticism and History*.

Fantagraphics Books, © 2025 [viewed 05 May 2025]. Available from: <https://www.tcj.com/the-bottom-of-a-bottomless-barrel-introducing-akahon-manga/>.
 KOYAMA-RICHARD, B., 2022. *One Thousand Years of Manga*. London: Thames & Hudson.
 ROUSMANIERE, N.; RYOKO, M., 2022. *The citi exhibition: Manga マンガ*. London: Thames & Hudson.
 THE BRITISH Museum. *The Trustees of the British Museum*. © 2025 [viewed 05 May 2025]. Available from: <https://www.britishmuseum.org/>.
 WIEDEMANN, J., 2024. *100 Manga Artists*. Köln: Taschen.
 EIICHIRO, O., 2012. *One Piece*. Maki I. Tokyo: Shueisha.^b

MANGA – FROM WOODBLOCK PRINTS TO COMICS

Abstract: *The current report aims at positioning manga as an object of research in the context of book science. The first part of the text serves as an introduction to the history of manga and its development throughout the years – as a term and as a printed publication. The second part focuses on contemporary manga and its external and internal parts. The methodology applied in order to present an insight on the history of manga includes documentary and content analysis of books, articles and online publications. The study on the specifics in the layout of contemporary manga was completed using the method of comparative analysis – carried out de-visu, the comparison done between three printed editions – a Japanese, US and Bulgarian one – of the hit manga series “One Piece”, by Eiichiro Oda. In conclusion of the current report, it becomes evident that throughout the process of its historical development the term “manga”, as well as the external and internal parts of manga as an illustrated printed publication, undergo several changes. As a result, contemporary manga embody a combination of the illustrative features of ukiyo-e woodblock prints and the techniques for visual depiction of dynamic and power of K. Kyosai – applied in the multi-panel layout of K. Rakuten with a plot which unfolds in the language of film, further developing the ideas of the pioneer O. Tezuka.*

Keywords: *manga; history; woodblock print; comics; layout*

Bachelor’s degree student Iveta Stefanova

Scientific Advisor: Senior Assist. Prof. Polly Mukanova, PhD

University of Library Studies and Information Technologies

Sofia, Bulgaria

E-mail: 5315@unibit.bg